

Pluralizm Leibniza

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Prezentacja multimedialna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Leibniz Gottfried Wilhelm, *Monadologia*, tłum. H. Elzenberg.

Pluralizm Leibniza

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Czy dostrzegasz, że historia filozofii to ciągle kwestionowanie racji poprzedników? Leibniz uważał, że błędem Kartezjusza było uznanie materialności świata, gdyż materialność to złudzenie. Twierdził, że jedynie substancja duchowa istnieje realnie. Jednak w przeciwieństwie do monizmu Spinozy, który tę nieskończoną substancję traktował jako coś jednorodnego i utożsamiał z Bogiem, Leibniz prezentował pogląd pluralistyczny. Uważał, że świat i wszystkie organizmy składają się z mnogości bytów duchowych, zwanych monadami. Głosił, że substancje te są bytami indywidualnymi, niepodzielnymi i niezależnymi od wpływów zewnętrznych, podlegają stopniowaniu, a Bóg jest monadą szczególną, ostateczną przyczyną i celem istnienia wszystkich innych.

Twoje cele

- Poznasz pluralistyczną teorię Leibniza i jego koncepcję monad.
- Wskażesz różnice między monizmem Spinozy a pluralizmem Leibniza.
- Przeanalizujesz, w jaki sposób Leibniz próbował przezwyciężyć dualizm kartezjański.

Przeczytaj

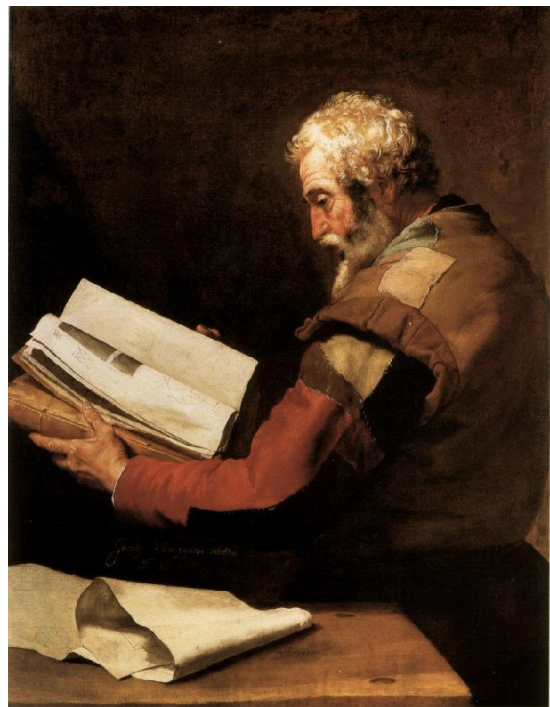
Dla zainteresowanych

Aby dowiedzieć się więcej na temat pluralizmu i filozofii Leibniza, zapoznaj się z poniższymi materiałami:

- [Czym są monady według Gottfrieda Wilhelma Leibniza?](#)
- [Gottfried Wilhelm Leibniz. Część pierwsza: pierwsze spotkanie](#)
- [Spinoza i Leibniz: sylwetki filozofów, problemy i wyzwania](#)
- [Panlogizm Leibniza](#)

Pluralizm

Pluralizm to stanowisko ontologiczne zakładające, że rzeczywistość składa się z wielu niesprowadzalnych do wspólnego mianownika podstawowych elementów składowych. Takimi elementami w systemie Leibniza są **monady** (od gr. *monás* – to, co jedno i niepodzielne), najmniejsze i niepodzielne cząstki bytu. Jednak inaczej niż w przypadku atomów Demokryta nie przysługuje im istnienie materialne – są to byty metafizyczne, duchowe. Leibniz za Kartezjuszem zakłada, że materia ma charakter rozciągły, a wszystko, co rozciągle, jest podzielne. Skoro monady są niepodzielne, muszą być też niematerialne. Monady Leibniz nazywa **substancjami** w tym sensie, że to one właśnie są podstawowym składnikiem świata. Dowodzi też, że są wieczne, argumentując, że skoro monada jest substancją prostą, tzn. pozbawioną części (a więc rozciągłości), to nie może „w sposób naturalny” ani zostać utworzona, ani zginąć, gdyż naturalne powstawanie i ginięcie to nic innego jak składanie i rozkładanie agregatu (czyli ciała).

Jednym z pionierów pluralizmu był Anaksagoras z Kladzomen. Głosił pogląd, że podstawowe składniki świata są niezmiennie i nie mogą się dzielić na mniejsze, natomiast są w stanie łączyć ze sobą.
Źródło: Jusepe de Ribera, *Anaxagoras*, 1636, domena publiczna.

Skoro jednak monady, będąc podstawowym składnikiem świata, są niematerialne, zatem **i świat jest niematerialny**. Leibniz uważał, że

Monada i entelechia.

Pojęcie monady zaczerpnął Leibniz od renesansowego filozofa Giordana Bruna (na zdjęciu). Niekiedy też jako pojęcia synonimicznego używał Arystotelesowskiego terminu **entelechia**. Przez entelechię (od gr. *en télos échein* dosł. 'uczynienie celowym, ucelowienie') Arystoteles rozumiał wewnętrzny, dynamiczny czynnik, który działa celowo i decyduje o dążeniach (rozwoju) danej rzeczy (w przypadku człowieka entelechią jest jego dusza).

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

błędem Kartezjusza było uznanie materialności świata, gdyż materialność to złudzenie. Monady znajdują się w pewnym stosunku do siebie. Stosunek ten ma charakter matematyczny, a my go postrzegamy jako jakości zmysłowe.

Leibniz radykalnie różnicuje monady między sobą (**nie ma dwu takich samych monad**) – różnice, jakie między nimi zachodzą, mają charakter jakościowy. W ten sposób powstaje złożona hierarchia monad. Stopnie w tej hierarchii uzależnione są od odległości względem **monady doskonałej**, czyli **Boga**. Najniższy stopień zajmują najbardziej oddalone od Boga monady proste (świat nieorganiczny), mające niewielkie możliwości poznania i pożądania oraz nieświadomą, spontaniczną zdolność percepcji. Na wyższym stopniu znajdują się monady „żywe” (świat roślinny), obdarzone percepcją oraz najprostszym rodzajem aktywności. Kolejny stopień to „dusze zwierzęce”: mają proste uczucia utrwalone w pamięci oraz zdolność kojarzenia doznań. Następne w hierarchii są „**monady ludzkie**”, tj. dusze rozumne: posiadają zmysły, umysł zdolny do logicznego rozumowania i intelekt, którym wnikają w „prawdy wieczne”. Człowiek jako całość stanowi pewne złożenie monad, przy czym dusza jest w nim monadą centralną.

Istotę poglądu Leibniza można spróbować oddać za pomocą metafory świata jako wielkiego zbiorowiska pszczoł. Monady to pszczoły, które wiążą się w roje – są żywymi, niematerialnymi organizmami: każdy z nich jest inny, każdy cechuje pewien minimalny stopień świadomości. Każda rzecz w świecie to skupisko takich właśnie metafizycznych „organizmów”. Jednak realne, materialne istnienie rzeczy jest złudzeniem, realnie istnieją tylko te duchowe organizmy.

Źródło: domena publiczna.

Spór o czas i przestrzeń

Ponieważ monady są niematerialne i nierozciągłe (to, co niematerialne, nie może zajmować miejsca w przestrzeni, a więc jest nierozciągłe), Leibniz dowodzi, że **przestrzeń** istnieje tylko względnie, tj. relacyjnie – własności materialne (zmysłowe) stanowią konsekwencję stosunków matematycznych między monadami.

Podobnie pozornie, według Leibniza, istnieje **czas** będący pochodną zmian zachodzących w substancji.
Źródło: domena publiczna.

W ten sposób filozof podważa dotychczasowy pogląd, zgodnie z którym przestrzeń jest czymś realnym i niezależnym od rzeczy. Z jego punktu widzenia to „nie rzeczy istnieją w przestrzeni, ale przestrzeń wynika z istnienia rzeczy” – przestrzeń jest pochodną (funkcją) istnienia bytów i to bytów, które same w sobie nie są przestrzenne. Stanowisko to dało początek długiego sporu między Leibnizem a Newtonem o naturę czasu i przestrzeni. Teoria Leibniza stanowi antycypację teorii względności Einsteina, zgodnie z którą przestrzeń to funkcja ruchu wielkich mas grawitacyjnych.

Słownik

monada

(gr. *monás* – to, co jedne i niepodzielne) termin pochodzący od pitagorejczyków, określający indywidualną, prostą substancję, elementarny, duchowy lub cielesny składnik rzeczywistości

pluralizm

(łac. *pluralis* – mnogi) w ontologii: pogląd głoszący, że istnieje wiele rodzajów substancji lub zasad rzeczywistości. Pogląd ten był głoszony przez Empedoklesa, Anaksagorasa, Leibniza czy egzystencjalistów; przeciwieństwem pluralizmu jest monizm (gr. *monos* – jedyny) stanowisko metafizyczne sprowadzające całą rzeczywistość do jednej zasady

substancja

(łac. *substantia* – byt, podłoże, istota, podmiot) istniejący byt o określonych właściwościach

Prezentacja multimedialna

Polecenie 1

Zapoznaj się z poniższą prezentacją. Wymień pięć najważniejszych twoim zdaniem cech substancji prostej. Swój wybór uzasadnij.

Polecenie 2

Wyjaśnij, dlaczego zdaniem Leibniza przyczyny zewnętrzne nie mogą wywierać wpływu na monady.

Dla zainteresowanych

Polecenie 3

W czym myśl Leibniza różni się od teorii Spinozy? Możesz odwołać się do materiału: [Baruch Spinoza: radykalny racjonalizm, monizm, teoria poznania](#).

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Przedstawicielem pluralizmu jest...

☐ Anaksagoras.

☐ Demokryt.

☐ Baruch Spinoza.

☐ Kartezjusz.

☐ Gottfried Wilhelm Leibniz.

Ćwiczenie 2

Połącz hasło z definicją.

monada

określa indywidualną, prostą substancję, elementarny, duchowy lub cielesny składnik rzeczywistości

pluralizm

pogląd, według którego w rzeczywistości lub w poznaniu istnieje wiele różnych, niezależnych od siebie podstawowych elementów

substancja

termin rozumiany różnorodnie, u Arystotelesa: byt jednostkowy i samoistny w odróżnieniu od cech, relacji; to, czemu przysługują pewne cechy, ale co nie jest cechą

Ćwiczenie 3

Ułóż monady od najniższej do najwyższej.

dusze rozumne

świat nieorganiczny

świat roślinny

dusze zwierzęce

Ćwiczenie 4

Hierarchia monad uzależniona jest od odległości względem...

☐ monady ludzkiej.

☐ monady niematerialnej.

☐ monady doskonałej.

☐ monady żywej.

Ćwiczenie 5

Uzupełnij informacje w tekście.

Pluralizm [] dotyczy [], która składa się z [], czyli najmniejszych i niepodzielnych []. W odróżnieniu od [] nie przysługuje im istnienie [] – są to byty []. Materia ma charakter [], natomiast monady są niepodzielne, czyli []. Monady Leibniz określa jako [] będące podstawowym składnikiem świata. Dowodzi też, że są [], argumentując, że skoro monada jest [], to nie może „w sposób naturalny” ani zostać utworzona, ani zginąć, gdyż naturalne powstawanie i ginięcie to nic innego jak składanie i rozkładanie [].

niematerialne

rozciągły i podzielny

atomów

ontologiczny

materialne

wieczne

ciała

cząstek bytu

substancją prostą

rzeczywistości

substancje

metafizyczne i duchowe

monad

Ćwiczenie 6

Pogrupuj cechy charakterystyczne dla monad.

monady proste

spontaniczna percepcja

posiadają zmysły

nieświadomość

logiczny rozum

niewielka możliwość poznania

proste uczucia

dusze zwierzęce

monady „żywe”

obdarzone percepcją oraz
najprostszym rodzajem
aktywności

zdolność kojarzeń i doznań

monady ludzkie

Ćwiczenie 7

Wyjaśnij na przykładzie Leibnizjańskiej charakterystykę monady.

Praca domowa

Ćwiczenie 8

Napisz esej, w którym rozważysz słowa Leibniza: „nie rzeczy istnieją w przestrzeni, ale przestrzeń wynika z istnienia rzeczy”.

Dla nauczyciela

Autor: Katarzyna Maćkowska

Przedmiot: Filozofia

Temat: Pluralizm Leibniza

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

3. René Descartes. Uczeń:

4) omawia poglądy jednego z następujących kontynuatorów filozofii René Descartesa: Gottfrieda Wilhelma Leibniza lub Barucha Spinozy;

III. Wybrane problemy filozofii.

3. Wybrane spory metafizyczne (ontologiczne). Uczeń, definiując odpowiednie terminy i analizując argumenty, rekonstruuje następujące spory:

2) o różnorodność bytów (monizm – pluralizm);

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne. Uczeń:

- omawia pluralistyczną teorię Leibniza i jego koncepcję monad;
- wskazuje różnice między monizmem Spinozy a pluralizmem Leibniza;
- analizuje, w jaki sposób Leibniz próbował przezwyciężyć dualizm kartezjański.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm;
- nauczanie wyprzedzające.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- śniegowa kula;
- analiza materiału źródłowego (porównawcza);
- esej filozoficzny;
- praca z multimedium;
- rozmowa kierowana.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał: „Pluralizm Leibniza”. Prosi uczestników zajęć o zapoznanie się przed zajęciami z tekstem w sekcji „Przeczytaj” i rozwiązanie ćwiczenia nr 2 z sekcji „Sprawdź się”.
2. Nauczyciel prosi uczniów o zapoznanie się z medium w sekcji „Prezentacja multimedialna”.
3. Nauczyciel prosi wybranych uczniów o przygotowanie prezentacji na temat monizmu Spinozy.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel loguje się na platformie i na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika wyświetla stronę tytułową e-materiału. Następnie prosi wybraną osobę o odczytanie tematu lekcji oraz celów. Wspólne ustalenie kryteriów sukcesu.
2. **Dyskusja wprowadzająca.** Nauczyciel, za pomocą dostępnego w panelu użytkownika raportu, weryfikuje przygotowanie uczniów do lekcji, m.in. sprawdza, kto wykonał zadane ćwiczenie. Może wyświetlić odpowiedzi uczniów na tablicy interaktywnej. Prosi wybranego ucznia o uzasadnienie swojego rozwiązania. Dyskusja.

3. Krótka rozmowa wprowadzająca w temat lekcji: *pluralistyczna teoria Leibniza i jego koncepcja monad*

Faza realizacyjna:

1. **Śniegowa kula.** Nauczyciel informuje uczniów, że będą pracowali metodą kuli śniegowej, poszukując odpowiedzi na pytanie: *W jaki sposób Leibniz próbował przezwyciężyć dualizm kartezjański?*
Pierwszy etap pracy jest indywidualny: uczniowie samodzielnie opracowują odpowiedzi, następnie łączą się w pary konfrontując zapisane pomysły. Kolejny etap to połączenie par w zespoły 4-osobowe, które prowadzą dyskusję i weryfikują swoje przemyślenia, a ostatecznie postawiony problem omawiamy jest na forum klasy. Na każdym etapie uczniowie zapisują swoje pomysły na nowej kartce.
Nauczyciel dokonuje przeglądu przedstawianych przez uczniów rozwiązań i uzupełnia je w razie potrzeby.
2. **Praca z multimediami.** Uczniowie uruchamiają na tabletach lub komputerach materiał z sekcji „Prezentacja multimedialna”, a następnie odczytują polecenie: *Wymień pięć najważniejszych twoim zdaniem cech substancji prostej. Swoją wybióć uzasadnij.* Pracują w parach, analizując treść zadania, dyskutując i zapisując wnioski. Wybrane grupy omawiają swoje rozwiązanie i spostrzeżenia na forum klasy.
3. Nauczyciel przechodzi do sekcji „Sprawdź się”. Dzieli klasę na 4-osobowe grupy. Uczniowie rozwiązują zadania na czas, od najłatwiejszych do najtrudniejszych. Grupa, która poprawnie rozwiąże zadania jako pierwsza, wygrywa, a nauczyciel może nagrodzić uczniów ocenami za aktywność.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy temat lekcji i cele zawarte w sekcji „Wprowadzenie”. Wspólnie z uczniami poddaje refleksji proces dydaktyczny: czego się uczniowie nauczyli, czy osiągnęli założone cele?
Nauczyciel prosi wybranych uczniów o przedstawienie przygotowanej w domu prezentacji na temat monizmu Spinozy. Następnie uczniowie łączą się w pary i zapisują odpowiedź na pytanie z polecenia 2 w sekcji: „Prezentacja multimedialna”: W czym myśl Leibniza różni się od teorii Spinozy? Nauczyciel odczytuje wybrane odpowiedzi i w razie potrzeby uzupełnia ich wiadomości.
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Napisz esej, w którym rozważysz słowa Leibniza: *nie rzeczy istnieją w przestrzeni, ale przestrzeń wynika z istnienia rzeczy.*

Materiały pomocnicze:

- Sytnik-Czetwertyński J., *Metafizyczne zasady wszechświata. Kartezjusz, Newton, Leibniz*, Kraków 2006.
- Sytnik-Czetwertyński J., *Monadologia – teoria absolutna*, w: „Kwartalnik Filozoficzny”, tom XLIV, 2016, zeszyt 4, s. 67-80.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Uczniowie zapoznają się z multimedium w sekcji „Prezentacja multimedialna” i przygotowują do niego pytania. Następnie zadają je sobie nawzajem, sprawdzając stopień przyswojenia jego treści.